

ДОЦІЛЬНІСТЬ ВИЗНАЧЕННЯ ТА РОЗРАХУНКУ ЦІНИ ЗЛОЧИННОСТІ ЯК ПЕРСПЕКТИВА РОЗВИТКУ КРИМІНОЛОГІЧНОЇ НАУКИ

У сучасному суспільстві вивчення проблеми ціни злочинності є однією з найактуальніших, виступає важливим об'єктом дослідження у кримінологічній науці та практиці боротьби зі злочинністю. Передусім зауважимо, що ціна злочинності має віддалений характер, що, власне, і сприяє запуску механізмів тіньової економіки, віктимізації населення, зростанню недовіри громадян до правоохоронних органів, пануванню соціально-негативного клімату в державі. Вона на сьогодні є потужним ресурсом, що відображає реальний стан злочинності та її криміногенний потенціал, вимагає сучасних підходів і кримінально-правової оцінки, адже сам факт її наявності ставить під питання можливість існування як самого суспільства, так і безпечного життя громадян уже в новому, постінформаційному суспільстві.

Проблема визначення ціни злочинності вимагає сьогодні нового підходу, відмови від спрощення цього важливого і складного питання, більшої уваги до нього з боку науковців. Окремі аспекти досліджуваної проблеми розглядалися у працях таких відомих вчених, як Ю. М. Антонян, М. М. Бабаєв, А. М. Бойко, В. В. Голіна, Б. М. Головкін, В. М. Дрьомін, А. П. Закалюк, С. М. Іншаков, В. Ю. Квашиш, Л. В. Кондратюк, О. Г. Кулик, В. В. Лунєєв, Т. В. Мельничук, В. С. Овчинський,

Л. І. Романова, В. І. Шакур та ін.

Однак, вивчаючи це питання, передусім слід зупинитися на змісті соціальних наслідків злочинів, необхідності їх врахування при визначенні ціни злочинності. Отже, важливо класифікувати соціальні наслідки злочинів за ознаками змісту шкоди, об'єкта кримінально-правової охорони, тяжкості, часу настання, сфери життєдіяльності, у якій відбулося нанесення шкоди, а також розглянути їх як фактор, що породжує нове порушення кримінально-правової охорони [1, с. 172–177].

Так, вивчаючи феномен корисливої насильницької злочинності в Україні, Б. М. Головкін робить висновок, що сучасний стан кримінологічних знань про соціальні наслідки злочинності не відповідає суспільній значущості проблеми і запитах практичної діяльності із запобігання та протидії цьому антисуспільному феномену і пропонує дворівневий підхід до аналізу соціальних наслідків: у площині корисливих насильницьких злочинних проявів та у надбудові вищого порядку узагальнення, що відбиває соціетабельні негативні зміни системно-структурного значення [2, с. 106–107].

Ціна злочинності у кримінології сьогодні є ключовим елементом характеристики самої злочинності та складовою інформаційної моделі злочинності. Отже, під ціною

злочинності слід розуміти прямі та побічні витрати фізичного, матеріального, морального, духовного характеру, яких зазнає держава і суспільство внаслідок вчинення злочинів, а також витрати держави і суспільства, спрямовані на подолання наслідків злочинних діянь, утримання всієї правоохоронної, пенітенціарної системи та інших інститутів держави; сукупні активи злочинних угруповань і кошти, що йдуть на підтримку їх злочинної діяльності [3, с. 152]. Поняття ціни злочинності ми сприймаємо не з позицій меркантильності, оскільки воно є умовним, має збірний характер і відображає як вартісний вираз злочинного потенціалу суспільства, так і соціальні наслідки злочинності для суспільства.

Ціна злочинності дає уявлення про обсяг і характер прямого і непрямого збитку, суспільно небезпечних наслідків, які настають для суспільства після вчинення злочину (із перерахунком збитку на матеріально-грошові витрати) [4, с. 62]. Прямий збиток майнового (матеріального) характеру обчислюється у грошовому виразі. Сюди, крім іншого, належать кількість летальних наслідків, настання інвалідності потерпілих, виплати їм за лікарняними листками, додаткові витрати на їх лікування, страхові виплати, проведення психологічної реабілітації. До непрямого збитку від злочинності слід віднести кошти, що витрачаються державою на боротьбу зі злочинністю, і вартісний вираз її негативних соціальних наслідків (дезорганізація сім'ї, зниження продуктивності праці, додаткове навантаження на інститути соціалізації і ресоціалізації тощо), утримання правоохоронної системи, різноманітних охоронних, фінансово-ревізійних структур, витрати на навчання і підвищення кваліфікації співробітників правоохоронних органів, витрати на наукові розробки (дослідження), вартість захисних систем (наприклад, за інформацією Департаменту Державної

служби охорони при МВС України протягом 2010–2015 рр. підрозділи ДСО виконали монтаж засобів охоронної сигналізації на суму 501 млн 149 тис. грн), матеріальні витрати, пов'язані із розслідуванням і розглядом кримінальних справ. Пропонуємо до непрямого збитку включати зловживання із боку представників правоохоронних і судових органів, а також породжену механізмом криміналізації тіньову економіку. І це ще неповний перелік прямого і непрямого збитків, адже вичерпного їх переліку не існує у кримінологічній науці, а можливість підрахунку таких збитків у грошовому еквіваленті в певних випадках носить лише штучний характер.

З огляду на сказане вважаємо, що прямий збиток від злочинності має бути поділений на прямий збиток матеріального характеру і прямий збиток особистого характеру. З позицій визначення і підрахунку наслідків дуже складними є злочини, вчинені щодо окремої особи [1, с. 175–176]. Можливо підрахувати витрати на лікування і лікарські засоби людини, що стала жертвою злочину (прямий матеріальний збиток), але складно, навіть неможливо, виміряти у грошовому еквіваленті моральні і психологічні втрати, образу честі і гідності, зміну ставлення особи до навколишнього середовища і самої себе після вчиненого злочину (прямий особистий збиток). До того ж різні люди неоднаково переживають наслідки злочину, частіш за все зростає моральне і психологічне напруження, особливо коли мова йде про вбивства, нанесення шкоди здоров'ю, звалтування тощо. Досліджуючи феномен наркозлочинності, Л. І. Романова підкреслює, що виміряти і оцінити у грошовому еквіваленті всі наслідки і шкоду, яка завдається у результаті поширення в суспільстві захворювання наркоманією, надзвичайно складно, бо наслідки віддалені у часі і стають очевидними лише у майбутньому, коли виправити ситуацію неможливо, і

пропонує до ціни злочинності включати також витрати на лікування і психологічну реабілітацію членів родини наркозалежної особи [5, с. 8–37].

Подібні висновки вчених змушують замислитися над доцільністю розмежування шкоди і прямих і непрямих збитків від злочинності. Крім того, шкода поділяється на видиму та невидиму (приховану, таку, що має віддалений характер і яку можна підрахувати лише у майбутньому).

Якщо під збитками від злочинності (ціною злочинності) розуміти всі матеріальні і нематеріальні втрати держави і громадян, що є наслідком вчинених злочинів, то відомості про матеріальні збитки від злочинності, наведені у офіційній статистиці, здаються незначними. До того ж обліковуються лише матеріальні збитки, порядок підрахунку яких і групи злочинів у офіційній статистиці не відображаються. Широке тлумачення зазначених збитків є надзвичайно важливим для кримінологічної науки і системи запобігання злочинності, адже

неможливо протидіяти злочинності у цілому, а більш детальне відображення збитків від злочинних діянь за окремими групами злочинів дозволить посилити запобіжні заходи.

Окремі вчені звертають увагу на необхідність визначення сукупної ціни злочинності для суспільства і наголошують, що з'ясування ціни злочинності в сучасних реаліях є надзвичайно складним питанням, яке вимагає не лише аналізу зареєстрованої злочинності, а й постійного, широкого і багатоетапного репрезентативного опитування населення (як мінімум, щороку або два рази на рік), розробки відповідних методик визначення ціни злочинності [6, с. 36].

Знання реальної ціни злочинності необхідне, воно допоможе уявити реальний стан злочинності, криміногенної обстановки в державі, розробці ефективних засобів боротьби зі злочинністю і дозволить адекватно спрогнозувати її розвитку, а отже, і своєчасно реагувати на виклики злочинності.

Список літератури

1. Антонян Ю. М. Криминология : учеб. для бакалавров / Ю. М. Антонян. – Москва : Юрайт, 2012. – 523 с.
 2. Головкін Б. М. Корислива насильницька злочинність в Україні: феномен, детермінація, запобігання : монографія / Б. М. Головкін. – Харків : Право, 2011. – 432 с.
 3. Сметаніна Н. В. Наукові підходи до теорії злочинності у сучасній українській криминології: монографія. / Н. В. Сметаніна ; за заг. ред. проф. В. В. Голіни. – Харків : Право, 2016. – 192 с.
 4. Криминологія: підручник / В. В. Голіна, Б. М. Головкін, М. Ю. Валуйська та ін. ; за ред. В. В. Голіни, Б. М. Головкіна. – Харків : Право, 2014. – 440 с.
 5. Романова Л. И. Наркопреступность: цена, характеристика, политика борьбы: монография / Л. И. Романова. – Москва : Юрлитинформ, 2010. – 304 с.
 6. Лунеев В. В. Социальные последствия, жертвы и цена преступности / В. В. Лунеев // Государство и право. – 2009. – № 1. – С. 36 – 56.
-

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЯРОСЛАВА МУДРОГО
КАФЕДРА КРИМІНОЛОГІЇ
ТА КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОГО ПРАВА

СУЧАСНА КРИМІНОЛОГІЯ: ДОСЯГНЕННЯ, ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ

Матеріали Міжнародної наукової конференції, присвяченої 50-річчю
кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права

(Харків, 9 грудня 2016 р.)

За редакцією *В. Я. Тація, Б. М. Головкина*

Харків
«Право»
2016

УДК 343.9(477)
ББК 67.9(4УКР)61
С89

Редакційна колегія:

д-р юрид. наук, проф. В. Я. Тацій,
д-р юрид. наук, проф. А. П. Гетьман,
д-р юрид. наук, проф. Б. М. Головкін,
канд. юрид. наук, доц. О. В. Ткачова,
канд. юрид. наук, асист. О. В. Таволжанський,
зав. лабораторії Ю. Г. Бойко

С89 Сучасна кримінологія: досягнення, проблеми, перспективи : матеріали Між-
нар. наук. конф., присвяч. 50-річчю каф. кримінології та кримінально-виконавчо-
го права, Харків, 9 груд. 2016 р. / за ред. В. Я. Тація, Б. М. Головкіна. – Харків :
Право, 2016. – 236 с.

ISBN 978-966-937-109-6

ISBN 978-966-937-109-6

© Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого, 2016
© Оформлення. Видавництво «Право»,
2016